Usnesení

Zvláštní senát zřízený dle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, rozhodl ve složení: předseda JUDr. Karel Podolka a soudci JUDr. Marie Žišková, JUDr. Roman Fiala, JUDr. Michal Mazanec, JUDr. Pavel Pavlík a JUDr. Petr Příhoda, o návrhu Okresního soudu v Kolíně na rozhodnutí sporu o pravomoc mezi tímto soudem a Všeobecnou zdravotní pojišťovnou, Okresní pojišťovnou, 280 90 Kolín IV, Komenského 193, za další účasti žalovaného T. S., zastoupeného JUDr. Jiřím Řehákem, advokátem se sídlem 289 11 Dobřichov 205, ve věci vedené u Okresního soudu v Kolíně pod sp. zn. 9 C 1263/2001,

takto:

Návrh se odmítá.

Odůvodnění:

Dne 19. 11. 2004 se obrátil Okresní soud v Kolíně na zvláštní senát s návrhem na zahájení řízení o kompetenčním sporu, který vznikl mezi ním a Všeobecnou zdravotní pojišťovnou – Okresní pojišťovnou Kolín (dále též „pojišťovna“) jako žalobkyní ve věci pravděpodobného dlužného pojistného a penále, k jehož zaplacení je podle žalobního tvrzení povinen žalovaný T. S.

Ze spisu vyplynuly tyto podstatné skutečnosti:

Žalobkyně podala dne 12. 10. 2001 u Okresního soudu v Kolíně žalobu o zaplacení částky 140 148 Kč s příslušenstvím. Jako povinného označila T. S. – dědice Ing. R. S. coby plátce pojistného na zdravotní pojištění; spornou částku pak vyčíslila jako součet pravděpodobného dlužného pojistného podle § 25a zákona č. 592/1992 Sb. (ve znění zákona č. 127/1998 Sb.) ve výši 84 148 Kč a penále ve výši 56 000 Kč. Žalobu na zaplacení pohledávky podala pojišťovna poté, co T. S. neuznal tuto pohledávku přihlášenou do dědického řízení, resp. zpochybnil její výši, a pohledávka proto nebyla zařazena do dluhů dědictví. Jak pojišťovna v žalobě uvedla, dědic odpovídá do výše nabytého dědictví za zůstavitelovy dluhy a je tak povinen dlužnou částku uhradit.

Okresní soud v Kolíně vydal dne 31. 10. 2001 platební rozkaz, jímž uložil žalovanému zaplatit požadovanou částku; žalovaný však proti platebnímu rozkazu podal odpor. Usnesením ze dne 28. 2. 2002 zastavil Okresní soud v Kolíně řízení o žalobě pro nedostatek pravomoci a postoupil věc Všeobecné zdravotní pojišťovně. V odůvodnění uvedl, že rozhodování o pravděpodobném pojistném a o penále za pozdní platbu pojistného náleží samotné pojišťovně podle § 18 zákona č. 550/1991 Sb., resp. podle § 53 zákona č. 48/1997 Sb. Pojišťovna rozhoduje o těchto věcech ve správním řízení platebními výměry, které jsou titulem pro soudní výkon rozhodnutí. Pravomoc soudu je tedy dána až v řízení exekučním, nikoli v řízení nalézacím.

Pojišťovna se proti tomuto usnesení odvolala ke Krajskému soudu v Praze; zdůraznila přitom, že předmětem žaloby je sporná pohledávka z dědictví. Podle

správních předpisů postupovat nelze, neboť dědic není účastníkem správního řízení ve smyslu § 14 správního řádu a chybí mu tak procesní způsobilost. Dědic, který vstoupil do „obchodního vztahu“ zůstavitele, je povinen vypořádat jeho závazky; obchodní vztahy jsou pak jedním z typů občanskoprávních vztahů, nikoliv vztahů správního práva. Obchodní jméno zůstavitele jako účastníka správního řízení není způsobilé mít práva a povinnosti a případný správní akt směřující vůči němu by tak byl nicotný. Pravomoc k rozhodnutí sporu z dědictví proto náleží soudu v občanskoprávním řízení.

Krajský soud v Praze zrušil usnesením ze dne 12. 8. 2002 rozhodnutí soudu prvního stupně napadené odvoláním a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Přisvědčil žalobkyni v tom, že platební výměr pojišťovny vydaný ve správním řízení může směřovat jen proti účastníku takového řízení. Tím však žalovaný není: je dědicem po zemřelém pojištěnci a za dluhy dědictví odpovídá podle § 470 občanského zákoníku do výše nabytého dědictví. Soud prvního stupně se proto musí zabývat důvodností žaloby i z hlediska tohoto ustanovení.

Okresní soud v Kolíně následně předložil věc Vrchnímu soudu v Praze k rozhodnutí o věcné příslušnosti. Odvolal se opět na § 53 odst. 5 zákona č. 48/1997 Sb. a popsal procesní postup ve věcech pravděpodobného dlužného pojistného a penále: pojišťovna vydává platební výměr, proti němuž se lze odvolat k rozhodčímu orgánu pojišťovny. Teprve pravomocná rozhodnutí zdravotních pojišťoven lze podrobit přezkumu ve správním soudnictví. Je-li ve věci podle odvolacího soudu dána soudní pravomoc, má se tím podle okresního soudu na mysli pravomoc přezkoumávat rozhodnutí správního orgánu. Tou je však nadán soud krajský, nikoli okresní.

Vrchní soud v Praze vyslovil usnesením ze dne 22. 5. 2003, že k projednání a rozhodnutí věci v prvním stupni jsou věcně příslušné okresní soudy. Upozornil na to, že postup okresního soudu je v rozporu s § 226 odst. 1 o. s. ř., podle nějž je soud prvního stupně vázán rozhodnutím odvolacího soudu. Jeho věcná příslušnost plyne z § 9 odst. 1 o. s. ř., neboť nejde o žádný z případů vyjmenovaných v § 9 odst. 2, 3 nebo 4 o. s. ř. O přezkum rozhodnutí správního orgánu nemůže jít již proto, že takové rozhodnutí nebylo vydáno; žalobkyně je přitom odmítá vydat, protože je přesvědčena o pravomoci soudu rozhodovat v této věci.

Okresní soud v Kolíně se následně obrátil na zvláštní senát s návrhem na zahájení řízení o kompetenčním sporu. K důvodům svého postupu předestřeným již dříve dodal, že argumentace, z níž žalobkyně dovozuje jeho pravomoc (na základě ustanovení § 470 občanského zákoníku a skutečnosti, že dědic není účastníkem správního řízení ve smyslu § 14 správního řádu), je absurdní: úmrtí účastníka správního řízení totiž nemůže přivodit přechod pravomoci ze správního orgánu na soud. Úmrtím původního účastníka se na charakteru nároku ani na pravomoci nic nemění, jak to ostatně plyne z rozhodnutí Vrchního soudu v Praze vydaného pod sp. zn. 5 A 404/98 a publikovaného pod č. 544/1999 Soudní judikatury ve věcech správních. V této věci se stala spornou pravomoc rozhodovat o dlužných telefonních poplatcích po úmrtí telefonního účastníka; podle Vrchního soudu

v Praze se však povaha uplatněného nároku nemění bez ohledu na skutečnost, že právní nástupce odpovídá za dluhy ve smyslu § 470 občanského zákoníku: jde totiž pouze o změnu subjektu právního vztahu a rozhodování ve věci přísluší správnímu orgánu. Okresní soud v Kolíně má proto zato, že on sám neměl nikdy pravomoc rozhodovat o dlužném pojistném a o penále za pozdní úhradu pojistného, a z tohoto hlediska je zcela bez významu, zda pojistník zemřel či nikoliv. O těchto nárocích rozhoduje zdravotní pojišťovna jako správní orgán ve správním řízení. Okresní soudy rozhodují na základě těchto předpisů v nalézacím řízení pouze o náhradě škody podle § 20a zákona č. 550/1991 Sb., resp. podle § 55 zákona č. 48/1997 Sb.; navrhovatel proto odmítá vyměřovat za pojišťovnu dlužné pojistné a penále a popírá svou pravomoc k tomu.

Zvláštní senát o věci uvážil takto:

Z ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, plyne, že stranami kladného nebo záporného kompetenčního sporu jsou buď soudy na straně jedné a orgány moci výkonné, územní, zájmové nebo profesní samosprávy na straně druhé, nebo soudy v občanském soudním řízení na straně jedné a soudy ve správním soudnictví na straně druhé. Podle odst. 2 téhož ustanovení je kompetenčním sporem spor, ve kterém si jedna strana osobuje pravomoc vydat rozhodnutí v totožné věci individuálně určených účastníků, o níž již druhá strana vydala pravomocné rozhodnutí (tj. pozitivní kompetenční spor). Kompetenčním sporem je též spor, ve kterém jeho strany popírají svou pravomoc vydat rozhodnutí v totožné věci individuálně určených účastníků (tj. negativní kompetenční spor).

Okresní soud v Kolíně označil ve svém návrhu jako druhou stranu negativního kompetenčního sporu Všeobecnou zdravotní pojišťovnu: ta se totiž na něj obrátila, místo aby ve věci rozhodla sama, což je podle názoru okresního soudu její povinností. Nevůle dvou orgánů k rozhodování ovšem ještě neznamená, že zde vznikl kompetenční spor, o němž by byl příslušný rozhodovat zvláštní senát. Kompetenční spor je v některých svých rysech analogií sporu o právo: rozpor mezi zúčastněnými subjekty tu však neplyne z protichůdných tvrzení o existenci subjektivního práva, nýbrž ze vzájemně nesouladných právních názorů na to, který ze svářících se orgánů veřejné moci je nadán objektivní pravomocí rozhodovat. Takový spor bývá založen na odlišném výkladu právních norem a systematiky právního řádu jako celku: v projednávané věci se kupříkladu Okresní soud v Kolíně jako navrhovatel domnívá, že ani existence ustanovení § 470 občanského soudního řádu mu nezakládá pravomoc k rozhodování o dlužném pojistném na zdravotní pojištění z titulu pohledávky zdravotní pojišťovny za dědicem, neboť rozhodování o pojistném náleží samotné pojišťovně, ať už je dlužníkem plátce pojistného či jeho dědic. Soud (nebo i kterýkoli jiný orgán státní moci) však může uplatňovat svobodu ve výkladu práva jen v té míře, v níž není podroben závaznému právnímu názoru jiného orgánu. (Omezení plynoucí z povinnosti rozhodujících orgánů respektovat práva, jimiž jsou nadány fyzické a právnické osoby, tu zvláštní senát ponechává stranou: to se rozumí samo sebou.).

Soudce je při rozhodování vázán toliko zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu, a je povinen vykládat je podle svého nejlepšího vědomí a svědomí; ze zákona však plyne i příkaz ctít hierarchii soudní moci, který tuto svobodu ohraničuje. Ať už tedy soudce zastává jakýkoli výklad zákona, musí v konkrétní věci dbát závazného výkladu zákona, který zaujal k opravnému prostředku soud jemu instančně nadřazený. Soudce jistě nemůže být donucen k tomu, aby rozhodoval tak či onak: i při vědomí vlastní nezávislosti je však povinen brát v úvahu to, že rozhodne-li v rozporu se závazným názorem vyjádřeným v rozhodnutí o odvolání, bude jeho rozhodnutí v novém odvolacím řízení opět shledáno nesprávným a věc mu bude opět vrácena. Nejde zde přitom o akademické spory o výklad práva: nerespektuje-li soud prvého stupně tuto povinnost, může to vést k zásahům do práva účastníků řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě a k průtahům v řízení.

Okresní soud v Kolíně právě tuto povinnost porušil: i když jeho rozhodnutí o zastavení řízení pro nedostatek pravomoci a o postoupení věci Všeobecné zdravotní pojišťovně bylo k odvolání zrušeno a Krajský soud v Praze jej zavázal k tomu, aby se žalobou zabýval věcně, Okresní soud v Kolíně toho nedbal a předložil věc Vrchnímu soudu v Praze k rozhodnutí o věcné příslušnosti. Takový postup nebyl namístě a Vrchní soud v Praze se takovým návrhem neměl ani meritorně zabývat. Rozhodování o věcné příslušnosti je vyloučeno tam, kde již soud rozhodující k odvolání v druhém stupni vyslovil, že soud prvého stupně má o věci rozhodnout. Soud pochybující o své věcné příslušnosti může věc předložit vrchnímu soudu jen do doby, než vydá rozhodnutí, jímž se řízení končí; pochyby o věcné příslušnosti ostatně zpravidla vyvstanou krátce po zahájení řízení. Institut rozhodování o věcné příslušnosti však rozhodně neslouží k tomu, aby soud prvého stupně potíral pro něj závazný názor soudu vyšší instance. Podpůrně zde lze argumentovat i ustanovením § 226 odst. 2 o. s. ř., podle nějž se nepoužije § 104a (upravující předkládání věci k rozhodnutí o věcné příslušnosti) tam, kde bylo rozhodnutí v odvolacím zřízení zrušeno a věc postoupena věcně příslušnému soudu. Předkládání věci vrchnímu soudu totiž není namístě, pokud se odvolací soud již vyjádřil k věcné příslušnosti tím, že příslušnému soudu sám věc postoupil. Tím spíše o své věcné příslušnosti nemá pochybovat soud prvého stupně, který již o věci vedl řízení a kterému byla věc k odvolání nikoli pouze postoupena jako věc nová, nýbrž vrácena právě proto, že o ní nesprávně odmítl rozhodovat pro nedostatek pravomoci (a tedy i věcné příslušnosti).

Návrh Okresního soudu v Kolíně směřující proti Všeobecné zdravotní pojišťovně tedy neobstojí: spor o pravomoc totiž rozhodl již Krajský soud v Praze v řízení o odvolání. Nejde proto o kompetenční spor mezi soudem a orgánem moci výkonné podle § 1 odst. 1 písm. a) zákona č. 131/2002 Sb. Zbývá posoudit, zda se nejedná o druhou variantu kompetenčního sporu, jejímiž stranami jsou soud v občanském soudním řízení a soud ve správním soudnictví [písm. b) citovaného ustanovení]; ani takový spor zde však nevznikl. Okresní soud v Kolíně i Krajský soud v Praze, které ve věci rozhodovaly, jsou soudy jednajícími v občanském soudním řízení; je jím ostatně i Vrchní soud v Praze, který rozhodl o věcné

příslušnosti, ač k tomu nebyly dány podmínky. Navrhovatel sice ve svém podání k Vrchnímu soudu v Praze dovozoval věcnou příslušnost krajského soudu jednajícího ve správním soudnictví, ovšem žádný takový soud o věci nerozhodoval ani nepopíral svou pravomoc. Návrh Okresního soudu v Kolíně tedy svědčí o názorové polemice mezi soudy v rámci jedné větve soudnictví, nikoli o kompetenčním sporu mezi soudem v občanském soudním řízení a soudem správním. Zvláštnímu senátu nepřísluší vyjadřovat se k věcné správnosti rozhodnutí Krajského soudu v Praze; trvá však na závaznosti jeho právního názoru pro Okresní soud v Kolíně (§ 226 odst. 1 o. s. ř.). Návrhem na zahájení řízení o kompetenčním sporu se nelze domáhat popření zásady instanční vázanosti soudu názorem, který vyslovil soud odvolací.

Jelikož tu není kompetenční spor, o němž by mohl rozhodovat zvláštní senát, návrh Okresního soudu v Kolíně byl odmítnut podle § 46 odst. 1 písm. d) s. ř. s. ve spojení s § 4 zákona č. 131/2002 Sb. Okresní soud v Kolíně sice popřel svou pravomoc o věci rozhodovat tím, že zastavil řízení a postoupil věc Všeobecné zdravotní pojišťovně; jeho nepravomocné rozhodnutí však v odvolacím řízení zrušil již Krajský soud v Praze. Nebyl zde tak důvod pro postup podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 131/2002 Sb., které zvláštnímu senátu ukládá zrušit rozhodnutí, jímž strana kompetenčního sporu nesprávně popřela svou pravomoc.

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí nejsou opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 7. března 2005

JUDr. Karel Podolka
předseda zvláštního senátu